List 15. **NOVICE** Tečaj XXXVIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 14. aprila 1880.

Obseg: O pokončevanji logov. — Krive misli o moči lune na rastlinstvo in živalstvo. — Gospodarske novice. — Doneski k slovanski mitologiji. — Koledarji Slovencev. — Kaj so narodnjaki za Ljubljano storili, ko so v mestnem zboru gospodovali. — Nov jugoslovansk časnik. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O pokončevanji logov.

Spisal A. Derganc.

Veselja moralo je slehernemu srce igrati, kdor sprehajaje se pred nekoliko leti v logih naših, zagledal je na vsaki korak sama močna, zdrava in velikanska drevesa. Ako pogledamo pa dandanes loge, moremo s teškim srcem zdihniti ter vprašati se, kaj bode nam prihodnost prinesla? Logi naši so tako iztrebljeni, da v celem logu ne najdeš tretjine zdravih, močnih in mladih dreves, le sèm ter tjè naletiš na kako na pol zdravo drevo, katerega ni posekala še neusmiljena roka nespametnega kmetovalca.

Pri tej priliki vsili se slehernemu, kdor le nekoliko na prihodnost misli, važno vprašanje, s čim bodo pa potomci naši čez 40 ali 50 let kurili, ako se le seka, za zarod pa nič ne skrbi?

Pa ne samo za potomce bilo bi neusmiljeno pokončevanje logov zeló občutljiva nesreča; danes kažejo se uže žalostni nasledki nespametnega ravnanja, nad nam maščuje se uže prestop naravne postave. Komu niso znane nevihte in plohe, ki vlivale so se uže pred nekoliko leti zlasti na Dolenjskem skoraj vsako leto, ter čisto pokončale nado vinorejca in sploh kmetovalca; kdo ni slišal še, da vsako leto usahnejo tu ali tam studenci, kar poprejšnja leta ni bilo v navadi, in da nastajajo v močvirnih krajih bolezni, na priliko mrzlica, jeterne in vrančne bolezni, katerih vzrok iskati moramo le v izparici močvirjev, da! primorani so prebivalci teh krajev preseliti se v druge dežele. V žalostnih od človeka skoraj čisto zapuščenih teh krajih bilo je nekdaj, ko obdajali so jih najlepši logi, bogato in obilno življenje, ko začeli so ljudje loge pokončevati, pokončali so si tudi sami sebi srečo in blagostanje in zadnje življenje. Človek sam je enakotežje gospodarstva narave razdrl; nasledki ti so pa strašni, neizrekljivo strašni za-nj.

Da je temu v resnici tako, hočemo stvar na tanko preiskati in dokazati, da le nespametno pokončevanje logov je tista šiba, katera v krajih tacih ne tepe samo krivične, ampak ž njimi tudi nedolžne in previdne, ki obvarovali bi ter ohranili, ako stalo bi v njih moči, loge v najlepšem stanu.

Znano je, da voda pada iz vzračja kakor rosa, megla, dež itd. na zemljo. List za listom košatih dreves v gozdu prestreže kapljice dežja, katere zopet padajo počasi na gosti mah, ki pokriva gozdno zemljo, ter obdržuje jej dolgo časa vlažnost. Na tla goratih gozdov pridši, preceja se voda skozi zemljo in kamenje ter se pokazuje drugej kakor studenec, zbira se potem v potocih, rekah, jezerih in naposled v morji, od koder se zopet v sopar spremenjena vzdiguje v zrak.

Pomislimo, ako posekali bi na enkrat vse loge, kaj bilo bi z našimi studenci? Deževne kapljice padale bi na gola, ali pa na tla pokrita sicer s travo, ali žalibog od solnčnih žarkov posušeno travo, katera pustila bi kapljice izpuhteti in voda bi ne mogla precejati se skozi zemljo in kamenje. Kaj sledilo bi pač iz tega? Nič druzega, da vsahnili bi studenci in ž njimi tudi potoci in reke, kar zgodilo se je uže na Španjskem, Grškem, Indiji in drugod. To zgodilo bi se pri pohlevnem dežji; ako bi pa pridrla ploha in prehudi naliv, vlekel bí golo zemljo z gorá in hribov sè sabo v dolino, tukaj oddal jo kot blato, ž njim napolnil reke in potoke, njih vodo skalil, voda stopila bi čez bregove in na ta način senožeti zatopila, blato bi potem poprijelo se trave, s tem seno poškodovalo in za hrano domače živine nesposobno storilo, in ako bi se nalivi ti ponavljali, posuli bi celo dolino s peskom in hribskim nasipom. Najlepši senožeti spremenile bi se potem v siromaške pašnike, kmetovalec ubožal bi, blagostanje in bogastvo bi zginilo in krasno dolino morali bi prebivalci njeni zapustiti za vselej.

Druga zeló važna naloga logov je ta, da služijo kot naravni regulatorji vetrov, vremena in vlažnosti.

Ako vetrovi prižénó oblake od morja do kacega loga, spremené se tukaj v dež. Megle in oblaki sostavljeni so namreč iz mnogo neizrečeno drobnih, votlih vodenih mehurčkov. Akoravno so ti mehurčki težji od zraka, vendar ne padejo brž in hitro potem, ko so se naredili, na zemljo doli, ampak enako, kakor se to godí z mjilnim mehurčkom, jih držé zračni toki mnogokrati dalje časa v višavi in jih gonijo od kraja do kraja. Potem še le, ko pridejo do zraka, ki ima toliko para v sebi, kolikor je primerno njihovi toplini (temperaturi) — taki zrak imenuje se z vodno paro nasiten — ali pa do zraka, ki ima nižjo toploto, kakor oni, se povečajo mehurčki s tem, da se v vodo zgosté novi parni delki, dokler se nazadnje naredé kapljice, ki padajo potem hitro proti tlam, in pri tem vedno debeleje postajajo. — Taki zrak najdejo oblaki pa ravno v logih, kajti voda, ki nahaja se vedno v logih, naj bode uže kot rosa na drevji in druzih rastlinah, naj bode kot vlažnost maha itd., izpuhti ali izhlapi se, znano je pa, da ako se kapljivo telo spremeni v hlap ali puh, bode gorkota vezana ali vta-

jena, to je, ta toplota se bližnji okolici odvzame in pomanjša s tem njeno temperaturo, zarad tega je v logih zmiraj hladneje, kakor zunaj logov, in ker se vedno voda izhlapi, je gozdni zrak skoraj vedno z vodno paro nasiten. Mi rečemo vsled tega, da logi vlečejo oblake na-se, ter jih potem počasi v dež spremenijo in na lahkoma čez celo deželo razdelé. Ako ne bilo bi pa logov, spustili bi se zračni toki napojeni z vodno paro, prignani od vetrov, na enkrat in hitro v podobi naliva in plohe na tla.

Iz tega sledi pa, da tem več logov tem mrzleje podnebje mora imeti taki kraj ali taka dežela. Za gorke kraje bila bi to velika sreča in dobrota, v zmernotoplem pasu bilo bi podnebje pa tem mrzleje. Tako na priliko imela je stara Germanija za časa Cezarja, ko raztegal se je hercinski log 60 dni hoda do Švice, podnebje današnje Švedije. V teh logih živel je divji petelin, los, severni jelen in druge severne živali. Tako imela je tudi za časa Homerja grška dežela podnebje današnje nemške dežele, dandanes rodi pa najlepši plod Hesperidov, najboljše plodove južnih krajev; to pa vse zarad tega, ker posekali so mnogo logov. Ko bi pa v teh deželah trebili se logi še dalje, zgodilo bi se to v nesrečo in pogubo prebivalcev. (Kon. prih.)

Krive misli o moči lune

na rastlinstvo in živalstvo.

Po „Steier. Landbote“ je posnela priloga „Slov. Gosp.“ poučni članek, v katerem pojasnuje ove krive misli in pravi:

„Mnogo je tacih kmetov, ki ne gledajo toliko na ugodni čas in vreme, kolikor na nekatera skrivnostna znamenja, zlasti pa na lunine spremembe. Tako je ded sporočil očetu, a ta sinu, ki se prejetega nauka krčevito drži, bodi uže davno kot aboten dokazan. Debele knjige bi se dale spisati o tem, kar more bledi ali temni mesec, mlada, polna ali stara luna vse zakriviti. Iz lastne skušnje navajam nekatere slučaje, ki so še sedaj odviše razširjeni.

1. Mnogim veljá kot gotova resnica: „drevesa podirati moramo le starega meseca, to je, ob luninem zadnjem krajci, ako hočemo, da nam ostane les dober in trpežen.“ Ovo daleč razširjeno mnenje utegne menda izvirati od-tod, da nekateri trdijo: sok v drevesu vhaja navzgor močneje ob mladi nego ob stari luni; zavoljo tega je les pred šipom posekanih dreves menj trd, gobav, črvom pristopen, se nerad suši in hitro razkala, ko drugo vreme nastopi; nasproti pa je les po šipu posekanih dreves trd, gost in za stavbe jako poraben. Po mnenji pisateljevem je to neopravičeno in nedokazano.

2. „Ako želiš kapusa ali salate, ki dobro raste, dalje dobro oplojenih cvetlic, dreves z raznim sadežem, tako sejaj, sadi, reži, kedar luna pojema; ako pa želiš rastlin ali dreves, ki naj bi ti hitro rastla in kmalu rodila, tedaj moraš sejati, saditi, cepiti, obrezovati od mlaja do šipa“. Meni se zdi to pravilo popolnem ničevo.

3. „Bob se ima saditi ob polnem, leča pa ob starem“. Meni to ni jasno, kako bi mesec mogel na bob ali lečo tako uplivat'. Mesec je od nas jako daleč, namreč 52.000 milj. Ko bi do njega držala železnica, morali bi se po njej voziti 540 dni tako naglo, da bi v 1 uri po 8 ur daleč pridrdrali.

4. „Kedar se hoče žito spravljati, za prodavanje odločeno, treba je odbrati čas, ko je mesec poln, kajti ob tem času, ki se završuje od mlaja do šipa. naraščajo zrna močno in postanejo debela“. Neverjetno!

5. „Izmed zvezd, ki se na nebu svetijo, je zraven lune posebno še „ma'i pes“ velike važnosti; ta zvezda nepremičnica upliva na vinsko trto, in pouzročuje „pikec“, ki grozdje pokončava“. Kdo je to izpričal?

6. „Vino, ki v teku dveh mesecev zavre, ni kaj prida in ostaja rado kalno“. Zakaj?

7. „Vino meseca januarija in februarija pretakati kaže le, kedar je starega“. Zopet drugi pravijo, da se mora s pretakanjem čakati, dokler mesec ni vsaj 7 dni star. — Taka in enaka pravila verujejo nekateri kletarji trdneje ko Bog vedi kaj druzega. Nasprotno dokazovanje ne pomaga nič, je bob v steno.

8. „Mesec razliva močno vlago po rastlinah, njegova svetloba pospešuje gnjitje živalskih tvarin“. Res je tukaj, da rastlina ob mesečnem svitanji, to je, pod jasnim obnebjem hitro oddaja svojo toploto, površina se njej ohladi tako, da se obdajajoči jo plini strdijo v vodene kapljice, kar pa nič druzega ni, nego rosa!

9. „Raki so večji od mlaja do šipa, nego od šipa do zadnjega krajca“. Mesec menda tukaj ni več kriv, kakor to, da ob močnejšem njegovem svitanji raki lože več hrane najdejo.

10. „Ni vse eno, kedar mesar kako žival zakolje, množina mozga v kostéh zavisna je od luninih sprememb; človek je ob rastoči luni 1—2 funta težji nego ob pojemajoči.“

11. „Razna živad rodi pogosteje, kedar je starega, nego ob mlaji ali prvem krajci; o polnem se živad lože ubreji, kakor pa starega“.

12. „Jajca treba je nasaditi pod kokljo, kedar je mladega“.

Brž ko ne je čitateljem še marsikaj enakega znano. Dobro bi storili, ako bi to hoteli objaviti, da se pojasni in ničevost s pomočjo prirodoznanskih vednosti dokaže. Marsikateri kmet ali gospodinja je uže zamudila ugodni čas, ker je čakala znamenj v pratiki zaznamovanih ter tako v škodo zašla.“

Gospodarske novice.

* *Trtna uš* (*phylloxera*) se je prikazala v Siciliji. V nogradih Caltanistettskih je okužila 12.000 trt. Vinorejci sicilijanski so v ve ikem strahu.

* *Kobilic* je na Rimskem v Campagni zdaj toliko, da se bojé grozne škode. Rim vsled te nesreče ustanuje društva za uničenje te škodljive živali.

* *Zoper to, da bi se vprihodnje južna železnica oprostila davka od dohodkov*, dohajajo zbornici poslancev, kakor „Wien. Landw. Zeitg.“ piše, iz vseh dežel in v vseh jezicih od kmetovalcev protesti, kateri soglasno zahtevajo: „Ne nakladajte nam zopet novega bremna edino samo le zato, da se milijonarju ne zamerite!“

Národno blagó.

Doneski k slovanski mitologiji.

Spisuje Davorin Trstenjak.

VII.

Kralj Gonjaš, Henil, Gongele, Hainal.

(Konec.)

Pri Slovacih tudi nahajamo sledove božanstva Henila. Njihove narodne pesmi omenjajo necega lučnega božanstva: Hainal, kar ni druga, nego slovaško-dialektična oblika za: Hanil, Hanal, Honil, Ganil, Genil, in slovaška narodna pesem:

„Hainal svitá, již den biely,
Stavajte velky i maly,
Dosti sme již dluho spali“ itd.

(glej: Kollar Zpěv. 247) nam zopet pričuje, da je Ganil, Genil, Gonil, Henil bil solnčni bog. Jungmann ga je tudi kot tacega spoznal, in tolmačil v mladoletno solnce (Slov. I. 623).

Pri Slovacih se Hainalove pesmi velijo pesme budnice — jutrne, — Weck- und Morgenlieder, — in isti Madjari so od Slovakov si izposodili poznamenovanje.

Gori smo slišali, da Poljaci imenujejo praznik Velesov: Gonidlo. Nestorova kronika (edit. Timkovsky str. 72) ima tri traktate, kateri so bili pod Olegom, Igorom in Svjatoslavom z Grecijo sklenjeni. V Olegovem in Svjatoslavovem traktatu se imenujete božestvi: Perun in Volos. Volos (var. Veles) se imenuje „bog skotij“, to je bog živine. Dobrovski nam pripoveduje, da je Veles tudi bil češčen pri starodavnih Čehih (Slawm., 415), in staročeski glosator Wacerad ga primerja grško-latinskemu: Panu; toda je Volos, Veles bil bog čede in pastirjev. Poljaci poznajo božestvo: Vel (Szyc. Slow. Bogow. 38). V „Slovu: o polku Igorovem“ se ruski Homerid in Kyklikar: Bojan veli: vnuk Velesov, torej je Veles tudi bil bog petja in godbe, in to je zopet solnčni bog v arjanskih mitih.

Naš slavni učenjak prof. dr. Krek je o Velesu v Jagičevem „Slaw. Arhiv“ napisal obširno, kritično razpravo, in v njem tudi spoznal solnčno božestvo.

Jaz še omenjam, da se tudi pri Slovencih najdejo sledovi o češčenji Velesovem. Najprvo opominja na to kranjsko: Velesovo. Še prevod nemški: Michelstetten to potrjuje, kakor se meni dozdeva. Sv. arhangel Mihael v nemških mitičnih legendah nadomestuje po gostem solnčno božanstvo nemškega mita.

Na Vela-Velesa opominjajo imena pašnikov: Velenjek pri Pulskavi,*) Velovnjak kraj Pesnice, ime srenje: Velešice, v fari sv. Roperta nad Laškim, ki ima res lepe pašnike.

Česke narodne povesti stavljajo carstvo solnca za morjem, zato česka pravljica: „zaletel nekam za more k Velesu“, kar je očividen dokaz, da je Veles solnčno božanstvo bilo. Rusi po žetvi kruh in sol zavijejo v klasje, in pustijo vse na polji. To imenujejo „zavijanje brade Volosu“, varuh klasja pa je sopet solnčni bog, toda nova priča, da Velesa imamo staviti v vrsto solnčnih božanstev. (Glej Orest Miller Opyt. str. 60).

On je enak grškemu Apollonu *ποίμνιος* in *ἀρνοκόμης* in indijskemu: Kršni gôpala, custos pecoris.

Ime je praslovansko. Uže v staroindijščini nahajam: vallava, vallu, pastor, in litovščina pozna okrepčano obliko: wai — wolas, Hirt, pastir. Bopp izpeljuje: vallava, vallu, iz korenike: val — vall, tegere, custodire, circumdare, adhaerere, deditum esse. Veles je torej čuvaj, branitelj, pokrovitelj, Hüther des Viehes.

Sufikse: -as, -es, -os nahajamo v slovanščini, primeri poljsko: kljuk-as, langer Schnabel, ruski: kur-as, tüchtiger Hahn, češki rak-os, Rohr, dalje slovenska imena: Kor-es (tudi bolgarsk.) starosrb. Kak-os, toraj tudi: Vol-os, Vel-es mogoče. Dr. Krek se ni spuščal v razlago imena: Veles, Volos, pač pa temeljito dokaznje, da se ni izobrazilo iz krščanskega: *Βλάσιος*. *)

*) V ograjenem pašniku in lesu: Velenjek je gotovo v paganskih časih stalo svetišče: Velovo — Velesovo. Tam so tudi grobi, ki jim ljudstvo pravi gomile. Vse te grejo pod imenom rimskih in keltiških grobov, a ne slovenskega starinoslovca, ki bi njihovo domačnost branil! — Žalostno! — Kolikrat sem uže klical mlajše moči na to delo, a rajši se poje in raja. Res je prav imel sredovečni pisatelj, ki je Slovanu dal priimek: Sclavus saltans. Pis.

Zabavno berilo.

Koledarji Slovencev.

Pod naslovom „Die Kalender der Slovenen“ je v dunajskem časniku „Der Osten“ neumorni historijograf Peter pl. Radics priobčil zanimiv članek o zgodovini koledarjev na Slovenskem. Čeravno ni v vseh oddelkih popoln, donaša vendar mnogo dozdaj še maloznanega gradiva v tej stroki. Njegov sestavek se tako-le glasí:

„Slovenci, kateri vselej lahko znajo, „od kod veter vleče“, kajti „burja“ (boreas) in „jug“ se na Krasu in še dlje gori stanovitno vrstita drug z drugim, Slovenci so v svojem ožjem krogu uže od nekedaj znani, dà, celó nekako sloveči vremenski proroki in pratikarji.

Kedor je na Kranjskem in v sosednjih slovenskih deželah si pridobil ali želel pridobiti popularnost, če je bil pisatelj, bavil se je s pisanjem koledarjev, kakor na priliko „kranjski Luter“ Primož Trubar uže v 16. veku, pozneje prvi kranjski zgodovinar J. L. Schönleben, za njim slavni národni pesnik Val. Vodnik in v novejšem času národni voditelj dr. J. Bleiweis. **)

Prav letos smo se spominjali tega národnega svojstva, čitajoči ljubljansko „stoletno pratiko“, natisnjeno leta 1787., katera je poleg živinske kuge lanske jeseni tudi natanko ugenila vreme minole zime in letošnje spomladi.

Pratikarji, kateri vsaj enkrat v sto letih vreme tako do pike pogodijo, menimo, da zaslužujejo s svojim mnogostoletnim tihim delom naše pozornosti, kajti opisovanje različnih stopenj in navzlic vsem tekmecem še vedno gospodujočega „kmetskega koledarja“ ali „pratike“ nam podaja marsikak zanimiv opòr o spisovanji koledarjev in o kulturni zgodovini.

Prvi koledar na Kranjskem ima svoj dom v samostanski célici.

Eden tistih belih, molčečih menihov v nekdanjem samostanu v Bistri (poleg današnje postaje borovniške na južni železnici od Ljubljane do Trsta, sedaj grajšina Galletova), naslikal in spisal je l. 1415. koledar, kateri se ne odlikuje samo po svoji umeteljnostni izdelavi, nego še zvlasti po posebni natančnosti in izvanredni obilosti gradiva. ***) Koledar je sestavljen na pergamentnem pasi in ima z bojami slikane ter pozlačene podobe svetnikov, znamenja za dneve, podobe opravíl za posamezne mesece, zvérnika podobe itd. in je 18krat zganen. Vi-

*) V zadnjem listu „Novic“ so po stavku: Solnčni bog je tudi mogel biti litovski Gongele, ker o njegovi svečanosti zbor pastirjev poje: izpale vrstice pesmi, ki se tako-le glasijo:

Mi branimo, branimo ovce, in ne bojimo se tebe o volk,
Ker bog solnčnimi žari te ne pusča k nam
„su Saulinej plaukaj Dewas tau nelajskaj“. Pis.

**) Dodati je tu dobro znani naš pesnik Blaž Potočnik, ki je astronomični del izdelaval, to je, pravi pravcati del „velike pratike“, ki jo je družba kmetijska začela izdajati 1844 leta, — dodati tu je tudi iskreni rodoljub Juri Volc, ki je menda kot spiritual ljubljanskega semenišča spisal „stoletno pratiko“, ki je leta 1847. prišla v Ljubljani na svitlo pod naslovom: „Stoletna Pratika devetnajſtiga ſtoletja od 1801. do 1901. Poleg nemſhkiga spisal Juri Volc. Vred.

***) Ta koledar hrani licejalna biblijoteka v Ljubljani. Pis.

*

sočine ima $2^1/_3$" in širine 2", raztegnen meri v dolžini 3' 4". Listov ima $9^1/_4$, in vsak posamezen list je zganen navpično in ravnoležno, zatoraj na štiri dele, imejoče $4^1/_3$" visočine in 3" širine. Enakost svetnikov in njih posebnih znamenj (da navajamo le en sam izgled: sv. Jedert z mišjo) s podobami „pratike", o kateri govorimo pozneje, in s kranjsko pravljico (katera združuje praznik sv. Jederti s predivom in z mišimi), povsem jugoslovanska nošnja podob pri mesečnih opravilih, celó poslednja taka podobica za mesec gruden v „karakteristikon" kažoča, kako se pri nas usájajo „povítice" — vse nam svedoči, da je ta v paleografskem oziru jako zanimivi in doslé ne še raztolmačeni stari koledar proizvod „umeteljnosti v samostanski célici" na Kranjskem.

A še drug rokopis koledarjev iz 15. veka imamo pred saboj. Neki brizinski oskrbnik v Škofji Loki ga je najbrž napravil zá se. Ostanke tega koledarja hrani dunajska dvorna biblijoteka in v njih nahajajo se slovenska poznamenovanja mesecev z dostavljenimi nemškimi prorokbami o svojstvini otrók, rodečih se v tem ali onem meseci. O majniku beremo na pr. opomnjo: „Mayus (weliky trawen) das (chind) wirtt gewaltig vnd chumbt zw grossen Eren"; o septembru (poberuch) „das wirtt an allen dingen pehend vnd massig (zmérno) in allen dingen" itd.!

Prvi tiskani koledar, katerega je spisal Kranjec svojim rojakom in drugim Slovenom, imamo iz 16. veka, in sicer iz dôbe reformacije.

Kranjski reformator ali kakor ga imenuje naša národna pesem, „kranjski Martin Luter", bivši ljubljanski kanonik Primož Trubar, kateri je sklenil v Derendingnu na Virtembergskem svoje dní v prognanstvu, spisal je razven svojih prevodov sv. pisma, psalterjev itd., kateri so položili temelj novoslovenskemu slovstvu, tudi slovensk koledar za leto 1557., ki ima dodán letni obrazec, kako je rabiti ta koledar do leta 1630., prav kakor tisti, katerega je izdal M. Janez Hildebrand, profesor v Tubingi. Uvod temu koledarju imenovati sme se res jako preprostim. Bere se namreč tù poleg druzega: „Danes je človek mlad, lep, zdrav, vesel, močan, srečen, bogat, visoko češčen in brdák, jutri star, spremenjen, bolan, otožen, ubog, k tlam pribit, pogorí, zamečejo ga, zaničujejo, umrè in zakopljejo ga, kakor to skušamo vsak dan sami s saboj in z druzimi ljudmí." Tako prosto drastično v duhu in jezici národovem kaže se njemu begočnost in ničnost vsega, kar je pod solncem, in ta uvod ima koledar priporočati. Trubarjev slovenski koledar, kateri se je l. 1582. znova natisnil in zopet pridèl novemu zakonu, tiskal se je v Reutlingnu in pozneje v Tubingi. Razven tega ima ta koledar še „rime" o letnih dôbah, zaznamke o najdaljših in najkrajših nočéh, pregled najvažnejših dôb od l. 1557. (1582.), zapisnik bukev starega in novega zakona, prost prevod Melanchtonovega „Loci communes" v 62 poglavjih, in napósled „postílo", to je, razlaganje evangelij.

Ko so „kranjski stanovi" (za dôbe reformacije in še dolgo potem najgorečnejši pokrovitelji umeteljnosti in znanosti) v deželnem glavnem mestu Ljubljani dovolili Janezu Manliju napraviti svojo tiskarno (leta 1575.), takoj je prišlo izvedenemu možu na um, izdati koledar za leto 1576., vendar ta koledar se je tiskal v latinskem jezici in je bil zatorej namenjen le imenitnikom, umejočim latinščino. Posvetil je Manlij svoj koledar „stanovom kranjskim" in v zapisniku deželnega zbora dné 2. februarija l. 1576. beremo „sklep": „Jeder Herr Verordnete solle ihme Purchtrukehr aus seinem selbs sakhl einen Thaler verehren". Ker Manlij ni dolgo ostal v deželi, je potem za precej časa prestalo tiskanje koledarja in druzih dosta znamenitih del, kakoršna so prej se stavila v njega tiskarni.

Koledarji so potem na Kranjsko prihajali iz Gradca, kjer je bil ravno tedaj Keppler deželni astronom, in tudi slovečemu ljubljanskemu škofu Tomažu Chrönu so poklanjali Widmannstetterjevi dediči (sedaj tovarna in tiskarna Leykam-Josefsthal) te koledarje krasno vezane.

Ako so na konci 17. veka kranjski stanovi zopet pomogli, da se je napravila nova tiskarna in se je priselil v Ljubljano Solnogradec J. B. Mayer, začeli so z nova prihajati na dan koledarji za Kranjsko in Slovene.

Mayerjevi koledarji tiskali so se v nemškem jeziku ter so bili urejeni prav kakor vsa obilica tedanjih nemških koledarjev in „pravila za življenje" v vêrzih in v prozi, „popis mesečnih opravil", „svéte gospodarjem" itd. imeli so v dodatek. Koledar za leto 1681. na priliko ima o mesecu januariju naslednje granese:

„Jenner hält Decembers Weise
Guter Wein und warme Speise
Jetzund dein Artzney sein soll
Ader Lassen Schrepfen taugt nicht wohl."

V prozajičnem dostavku beremo poleg druzega: „Zur Gesundheit ist sehr dienlich alle Wochen einer oder zwei Mahlzeiten sich enthalten; also habe ich viele gekennt, die alle Freitag Abends entweder vmb der Religion oder wegen der Gesundheit mit einem Bissen Brods und einem Trunklein Wein sind zufrieden gewesen und zu hohem Alter kommen" . . . „Zur Mässigkeit gehöret aber auch die simplicitas ciborum, dass man sich befleissige der Einfältigkeit und der vilerley Speisen enthalten, denn dem Menschen ist die einfache Speise am nützlichsten und die Häufung derselben schädlich". (Moder svèt!)

Poleg tega navadnega koledarja tiskal je Mayer v Ljubljani še drug zgodovinsk koledar tudi v nemškem jeziku z naslovom: „Hungarischen Königreichs Historien-, Kriegs-, Siegs- und Niederlags-Kalender", v katerem se hvali in slavi Ogerska kot bramba kristjanstvu; koledar za l. 1893. ima v namečék še „allerhand Türkisch-Polnisch-Siebenbürgisch-Wallach- und Moldauische Geschichten".

(Konec prihodnjič.)

Domače stvari.

Kaj so narodnjaki za Ljubljano storili,

ko so v mestnem zboru gospodovali.

Man sage uns doch, was die nationale Partei während der Zeitdauer ihrer Herrschaft für Laibach gethan hat?
Deschmann et Comp. „Tagblatt" 74.

Nečastno bi bilo, ukvarjati se z ometavanjem vseh onih laží, perfidij in kar je sicer onega blata, ki ga je „Tagblatt" nakupičil o teku mestnih volitev noter do zadnje surovosti njegove, kjer se v spisku „Danksagung" celó „den zugereisten Wählern" kakor berač za darovani krajcar zahvaluje. Vse to blato v nemar pustivši, odgovarjamo na edino, gori navedeno interpelacijo in to po poročilu, v slovenskem in nemškem jeziku leta 1867. na svitlo danem od župana dr. Coste, katero popisuje triletno mestno gospodarstvo (od leta 1864. do maja 1867.), ko je narodna večina mestno krmilo v svojih rokah imela. Naj to poročilo beró meščani naši, katerim liberalizem ni še možganov zmešal in src ostrupil, in potem sodijo, kedaj je mesto srečnejše bilo: ali pod gospodarstvom domačinov ali pa „der Zugereisten"!

Poročilo se tako glasí:

„Ne dá se tajiti, da je bila pretečena triletna dôba v vsakem obziru za naše mesto silno važna, in da se je marsikaj zgodilo, kar bo večno živelo v mestni povestnici.

S tem, da se je grad Podturn kupil, prišlo je mesto v posest veselišča, ki ga na enakem kraji nima kmalu katero mesto. Odsek izvoljen od mestnega zbora za gospodarstvo skrbí, da bo grad zmerom prijetniši za mestne prebivalce, pa tudi, da daje zmerom več dohodkov mestni blagajnici. V ta namen se je napravila kavarna v švicarski hiši, naredila plinova svečava skoz Latermanov drevored, pognojile njive in travniki itd.

Česar je mestni zbor večkrat prosil in je slednjič Njegovo Veličanstvo popolno dovolilo, izročitev lokalne policije mestu, je še le zagotovila mestu celó naravno področje avtonomije. Le po tem, dase je prostor mestne hiše po moči porabil, in da so se opravila primerno razdelila med nove in stareje uradnike, je bilo mogoče stroške, ki so občino zadeli, znižati na celih 4500 gold. na leto, kateri stroški so pa bogato povrnjeni po pridobitvi avtonomije in srenjske samostojnosti.

Od mojega sprednika (Ambroža) tako srečno začeto prenavljanje tlaka po celem mestu se je energično in takó nadaljevalo, da je doseglo pohvalo celega mesta. Na mesto nehodnega tlaka iz okroglih kamnov stopi makadam, ki se je povsod prav dobro izkazal, in kateri je ob hišah obrobljen s potom za pešce, narejenim iz kraških plošč ali saj iz odbitih okroglic. Na ta način se je napravil veliki trg od mestne hiše naprej z vsemi stranskimi ulicami (ki so Škofove in Lingerjeve ulice in obrežje za kresijo), šolski trg, Šentpetersko predmestje z mnogimi stranskimi ulicami in Poljane, katere so se po odpravi griča pred otročjo bolnišnico bistveno popravile, dalje kongresni in nemški trg in ravno zdaj se dokončavajo gosposke ulice po napravi hodnega tlaka. Za tem pridejo na vrsto novi trg, Salendrove in križanske ulice, kakor tudi Gradiše; a Breg mora čakati, da se obrežje dodela.

Na dunajski cesti se je dodelal hodni tlak; ob Gruberjevem kanalu pri novem mostu napravila se je složna vozna pot k vodi; cesta za gradom in krakovska velika cesta popravili ste se do dobrega Ravno tako so se druge ulice, ceste in trgi dobri držali ali popravili.

Tudi razen tega se je skrbelo za olepšanje prostorov, da se je kupila in podrla senica (šupa) pri Gradašici; da se je odkupila Rösmanova hišica pri čevljarskem mostu; da se je sklenilo kupiti magacin na bregu od c. k. državne blagajne, za katerega pogodba še ni dognana, a upati je, da po želji steče. V enakem smislu se je Ferd. Bilinu in Ferd. Mahru, da bi lepše sezidala svoje hiše, nekoliko mestnega sveta prepustilo, in pripomoglo se je, da se je vendar enkrat neprijetna Bučarjeva prodajalnica odpravila.

Za zdravje mesta in snažnost sploh tako važna naprava cestnih kanalov se je nadaljevala in so bili v Rožnih ulicah in na Poljanah novi kanali sezidani, v križanskih ulicah pa s kamnitnimi ploščami pokriti. Tudi ob cesti za gradom so bili enaki kanali napravljeni.

Najimenitniša stavba pa, ki bi bila imela po pogodbi uže 1866. leta dokončnna biti — kar je pa vojska zadržala — je novi most, kateri se bo po sklepu mestnega zbora po zaslužnem in nepozabljivem županu imenoval Hradeckov most. Misel, napraviti ta most, je uže tako stara kot potreba njegova, pa čudno, da se je to delo zmerom odlašalo! Pred desetimi leti so se uže darila za najboljše načrte izpisala, pa poslani so ležali zaprti v omari. V zadnji triletni dobi jih je še le mestni odbor pregledal in jim darila določil. Naprava mosta pa ni bila po nobenem teh načrtov sklenjena, ampak po enem pozneje od c. k. nadinženirja Hermana poslanem, za katerega je poleg dopadljivosti, ki jo ima oko na zunanjo podobo, in poleg njegovih v primeru zeló ugodnih plačilnih pogojev (splošni stavbeni stroški znašajo 29.500 gold.) posebno to odločilo, da se je hotelo domači obrtniji prednost dati (železo izdeluje fabrika v Dvoru, in mostne trdnjave zida gosp. Gustav Tönnies). Tako bo v malo mesecih mogoče železni most, ki bo gotovo znamenit kinč našega mesta, blagosloviti in odpreti.

Ker se bo ob enem z delom za osušenje močvirja tudi struga in obrežje Ljubljanično v red devalo, zato je mestni odbor premišljeval, ali bi se dalo napraviti zidano obrežje (Quais) na obeh bregovih od novega do mesarskega mosta. Dotični načrti in prevdarki stroškov so izdelani. Ker so pa stroški na več ko 253.000 gold. prevdarjeni, zato se mora pač misel, da bi se to obrežje na enkrat dodelalo, opustiti. Nasproti se pa znajo polagoma, kakor bodo mestni dohodki dopuščali, posebno kedar bo grad Podturn popolno izplačan, izdelovati ravno tako, kakor tudi mestni tlak ni enega, ampak mnogih let delo. Že zdaj bi se pa dalo na tri male oddelke pomisliti, in te precej izdelati, namreč obrežje pri Hradeckovem mostu do gledišča, in uže pričeta obrežja med frančiškanskim in Hradeckovim — dalje med tem in med mostom na bregu. S to uredbo bregov je v zvezi postavljenje lepe podobe sv. Janeza, ki je bila poprej na črnuškem mostu, in so jo deželni stanovi brez plačila prepustili mestu.

O druzih popravkih hočemo omeniti le veča pri mestni hiši (nove stopnice, novo malarijo v veži).

Kaj se je zidanja v teh treh letih zgodilo, kažejo najbolj naslednje številke:

Za stavbino zdržavanje (Conservationen) se je v teh treh letih izplačalo 40.551 gold. 10 kr. (med temi za zdržavanja mestnih poslopij z večimi popravami v gradu Podturn 9980 gold., za zdržavanje cest in ulic 16.476 gold., za mostove in držaje 10.370 gold., za novo zidanje 30.595 gold., za kanale 6742 gold., skupaj 77.888 gold.

Zastran mestne svečave omenjamo vpeljavo svečave po predmestjih s petrolejem, pomnoženje plinove svečave po mestu in razsvetljenje Latermanovega drevoreda. (Dal. prih.)

Nov jugoslovansk časnik.

* *„Prijatelj puka“* je ime novemu hrvatskemn časniku, ki ga v Varaždinu bode izdajal gospod Bartol Francelj (naš rojak in urednik prejšnjega „Pučkega prijatelja“); urednik mu bo pa gosp. Brozo Brozović. V pozivu na naročbo pravi, da v celi Hrvatski ni lista, ki bi ljudstvo poučeval o njegovih pravicah in dolžnostih nasproti občini in državi. Za ta pouk hoče skrbeti navedeni časnik, ki prične izhajati meseca maja v Varaždinu in kateremu cena je od 1. maja do konca leta 2 gold.

Naši dopisi.

Iz Rusije 5. aprila. —*η*. — Poslednji napadi na življenje cesarjevo so naredili v Rusiji velik vtisk. Kdor je imel februarija meseca priložnost slišati razgovore prostega naroda bodi si mestnega ali kmečkega, lahko

se je prepričal, da prelilo bi se bilo v Rusiji mnogo krvi, ko bi bili zarotniki dosegli svoj hudodelski cij v „zimnjem dvorcu". Šla je od ust do ust govorica, da cesarja in njegovo rodovino hoté „Njemci" ubiti. Kdo pa so ti „Njemci"? Čudna pa resnična prikazen! Iz starodavnih časov se večkrat ponavlja borba liberalne (kakor se velikokrat lažnjivo zove) demokracije proti avtokraciji in aristokraciji (katero tudi velikokrat lažnjivo zovejo „konservatizem" v pomenu nazadnjaštva). Al skoraj povsod, v vsakem narodu, v vsaki državi je uméla demokratična stranka ali z resnično ljudoljubivimi nameni in poštenim postopanjem pridobiti si zaupanje naroda, ali pa z grdo lažjo in nepošteno zvijačo prekaniti ga. V Rusiji se nihilistom ne to ne uno ne udaja in se jim tudi udati ne more. V Rusiji vlada avtokratizem, al ruski avtokratizem je bolj liberalen kakor skrajni francoski demokratizem, ako besedo liberalizem vzamemo v njenem pravem pomenu. Ruski narod drago ceni vse velike reforme, katere mu je podaril njegov ljubljeni car po lastnem človekoljubivem nagibu. Zdravi človeški razum ne dopušča, da bi nihilisti vspeh imeli pri narodu. Oni so se tega uže davno prepričali. Iz začetka „so oni hodili v narod", to je, bili so delavci v fabrikah in na polji ter so prostemu narodu prečitavali prepovedane knjige in puntarske časopise kot brat „brat bratu", al narod jih je sam ovajal vladi. Ko so videli, da „s sobratom v narodu" ni nič, poprijeli so se vojaškega stanú; ali „sobrat" vojak je postopal ž njimi prav tako, kakor „sobrat" delavec. Ostalo jim je po takem edino sredstvo — razrušenje in uboj. Kaki bi bili posledki razrušenja in uboja, to nihilisti tudi dobro sami iz lastne skušnje s „sobratom" narodom vedó. Narod bi vzdignil svojo roko ne na pomoč puntarjem, ampak na zadušenje razruševavcev, na uboj ubijavcev. Da bi odvrnili od sebe narodovo roko maščevanja, izmislili so si novo goljufijo, namreč to, da „Njemci" hoté učiniti hudodelsko prestopljenje. Na te limanice bi se jim narod bržé vsedel in to tem lože, ker je sploh znano, da velik odstotek nihilistov so Židi in Nemci, al prosti narod v Rusiji ima vsacega za „Njemca", kdor ni Rus. Národ nahujskati na tuje, zdaj največa želja nihilistov, ki vedó, da veče zmešnjave v deželi niso v stanu učiniti, kakor po tej poti.

(Dal. prih.)

Iz južne Istre 9. aprila. (*Volitve; — procesija na veliki petek; — samomora.*) Pretekli mesec vršile so se v Pulji občinske volitve. Na eni strani stala je v volilnem boji dozdaj vladajoča italijanska stranka, na drugi c. kr. mornarstvo združeno z národno stranko. Narodna stranka je tukaj še šibka, čemur se pa nihče ne čudi, kdor vé, da je bil naš narod vedno preziran, vedno tlačen; ta narod ne sliši svojega jezika iz ust bolj omikanega človeka nikjer drugod, ko v cerkvi. Za starodavni Pulj ima pa c. kr. mornarstvo v novejšem času neizmerne zasluge. Njegovo delo je, da se je mesto zadnja leta zdatno vsestransko razširilo, razkužilo, olepšalo in prebivalstvo ogromno pomnožilo. Pristoja mu toraj tudi vsa pravica, da v mestnem starešinstvu častno mesto ono zasede. To mora pa vsak narodnjak toliko bolj želeti in za c. kr. mornarstvo tudi agitirati, ker se ono ozira tudi na potrebe Avstriji vedno zvestega, a še do zdaj povsod v Istri nemilo preziranega in tlačenega *) naroda slovanskega. Irredentovstvo prezira brezozirno in zaničuje take potrebe našega naroda v Istri povsod in sicer uže od nekdaj, zato zaveden in lojalen Slovan ž njim nikdar paktiral ne bo! Vsakdo je mislil, da bo na strani mornarstva zlasti v 3. in 1. volilnem razredu zmaga, če ne sijajna, vsaj gotova. Ali vrag irredentovec ni spal! V tretjem razredu sejal je ljuliko in po svoji znani ostudni navadi pridno podkupljeval! Vkljub temu so vendar z malo izjemo vsi narodno probujeni podobčinski volilci stali neupogljivi. Velike nepostavnosti so se godile nek tudi v 2. volilnem razredu. Prvi razred je častno zmagal. Svoje „zmage" se pa irredentovci v 3. in 2. razredu nič kaj ne veselijo. Skalilo jim je veselje c. kr. mornarstvo vloživši protest na dotičnem mestu. Od ugodne rešitve tega protesta, katera se vsaki dan pričakuje, upa trpin Slovan začetek boljše dobe. — Veliki teden bil sem ob svojem času na več krajih; nikjer pa nisem še videl, da bi se na veliki petek pozno v noč v slovesnem obhodu in z vojaško godbo spremljano sv. Rešnje Telo po mestnih ulicah nosilo kakor v Pulji! Vsak ptujec z menoj vred poprašuje: kaj bi imela vendar teoforična procesija na veliki petek v Pulji pomeniti, ko jo vesoljna cerkev celó na veliki četrtek zabranjuje? Naj rešijo to vprašanje cerkvene liturgije veščaki, če morejo! — H koncu naj pristavim še dva žalostna dogodka, katera sta te dni veliko govorice prouzročila. Pomorski nadčastnik baron Weber, sin deželnega glavarja v Pragi, si je na veliki petek na korveti „Fasana" z revolverjem mlado življenje končal. 30. marca zjutraj si je pa nadlajtenant baron Bourgignon, sin lani umrlega, krotkega in resnično pobožnega admirala, zapodil z revolverjem krogljo v prsi. Kroglja Bourgignona ni umorila, ampak le smrtno ranila obtičavši mu v pljučih. Ves trud zdravnikov, spraviti krogljo na dan, ostal je nevspešen. Mladi baron je toraj prisiljen, težko pokoriti se za svoje zločinstvo in čakati počasne smrti. Grešni ljudje pravijo, da je vzrok obeh nevojaških „junaštev" tako zvana „nesrečna ljubezen". Bog daj norcem pamet!

Iz Trsta. (*Veliki koncert*) na korist stradajočim v Trstu in v okolici, v Istri in na Goriškem 3. dne t. m. v gledišči Fenice napravljen, imel je tako eklatanten vspeh v tvarnem in duševnem oziru, da je 10. dne bil ponavljen z istim častnim vspehom, kajti gledišče bilo je zopet čez in čez polno in to od odlične gospôde. Velikanski zbor, ki je štel nad 100 pevcev, pravih slovenskih korenjakov okoličanov, je svoje pesmi s tako pohvalo pel, da je moral vse ponavljati, in gosp. Franjo Gerbic in pa njegova ljubeznjiva soproga Milka provzročila sta s svojim petjem tak entuzijazem, da nam ostaneta vedno v predragem spominu. Tudi gledališka igra se je izvrstno vršila, in vojaška godba polka Hessa tako odlično godla, da je žela viharen aplavz. Zato hvala sl. društvu „Edinosti" in narodni „čitalnici"!

Iz Slavine. (*Zahvala.*) Podpisani krajni šolski svèt se očitno zahvaljuje g. Martinu Bole-ju, tukajšnjemu rojaku iz Koč in zdaj profesorju v Kalugi na Ruskem, za lepi dar 20 knjig in 16 zemljevidov, katere je vsled njegovega naročila poslala slavna „Matica slovenska" naši ljudski šoli.

Krajni šolski svèt v Slavini dne 9. aprila.

Jan. Sajovic,
župnik in načelnik krajn. šolsk. sveta.

Iz Ljubljane. — Mestne volitve so bile 8. dne t. m. končane. Ta dan je volil 1. razred; izvoljeni so

*) Tlačiti isterskega Slovana je to, kar zatirati avstrijski čut v Istri. Vso čast isterskemu Italijanu, kateri svojemu ogromno večemu sodeželanu privošči to, kar sam uže od nekdaj ima! Ali taki so bele vrane. Od 2. junija 1878 je Slovan v Istri to, kar Avstrijan. Kdor tega tlači, tlačiti pomaga in njegove pred Bogom in izobraženim svetom pravične narodne tirjatve prezira, je irredentovec, ali vsaj irredentovcem prijatelj! To naj si zapomnijo tisti gospodje, ki so zadnje volitve pazinske občine vkljub dokazanim nepostavnostim potrdili! Pis.

bili kandidatje nasprotne nam stranke, in sicer gospodje: Aleksander Dreo s 116, Peter Lasnik s 115, Karel Deschmann s 113 in dr. Schaffer s 112 glasovi, — národni kandidatje so le malo za njimi ostali, kajti dobili so gospodje: Mihael Pakič 93, dr. Papež 91, Karol Tavčar 90, dr. Ahačič 89 glasov, po takem je razloček med našim prvim in zadnjim nasprotnim le 19 glasov; lanski razloček glasov pa je znašal 45. Če smo tudi vedeli, da meščani naši čedalje bolj popuščajo tuji tabor liberalcev, se vendar v 2. in 1. volilnem razredu letos še nismo nadejali zmage, dobro vedé, da zastarela bolezen se ne dá hipoma ozdraviti in ta bolezen je liberalska vrtoglavnica (liberale Drehkrankheit). Naj le na Dunaji potegne druga sapa, sapa namreč taka, da za gotovo vemo, pri čem smo, pa bo v taboru penzijonistov, uradnikov in meščanov amfibij koj vse drugače in tako, kakor mora biti. Uže letos so agitatorji liberalcev imeli hud strah, da propadejo v vseh razredih in pripoveduje se o nekaterih njihovih kandidatih, da jim cele tri dni ni nobena jed dišala in niso nič spanja imeli. In vendar imamo še nekatere ustavoverne ministre na Dunaji, ki pri volitvah so naslomba ustavovercem, ki vrhu tega imajo v volilnem redu glavno podporo. Naj bi volilni red le bil narejen, kakor je v nekaterih mestih tako, da volilci volijo po okrajih (bezirkih), v katerih bivajo, na pr. Poljanci skupaj, Št. Peterčani skupaj itd., pa bode vse prevage uradnikov, penzijonistov itd. konec. Potem ne bode nemčurjem pomagal boben, ki celó „die Zugereisten" kliče na volišče. Če ne volijo po 3 razredih razločno, ampak da volijo, kakor za državni ali deželni zbor, vsi trije razredi skupaj, nam ni treba nobenega strahú imeti, da ne bi zmagali. To nas učí skušnja, to nam pa potrjuje tudi statistika letošnjih mestnih volitev. — Letos je v 3. razredu naših glasov bilo 176, nasprotnih 47, — v 2. razredu naših 242, nasprotnih pa 289, — v 1. razredu naših 93, nasprotnih 116, — skupaj po takem naših 511, — nasprotnih pa 452, tedaj v vsem skupaj naših glasov za 59 glasov več kakor liberalnih nemčurjev. Pri takem stanji ni čuda, da dobro čutijo konec svojega nenaravnega regimenta v mestu, ki šteje komaj kakih 50 pravih Nemcev, tedaj je mesto slovansko, kakor je cela dežela slovanska razen malega Kočevja in še manjšega Weissenfelsa.

— Ces. namestnik gosp. vitez Kallina je pretekli četrtek zapustil Ljubljano ter se podal na svoje novo mesto v Brno. Preblaga gospá soproga gré še le čez nekoliko tednov za njim.

— (*Močvirski odbor*) je pod predsedstvom gospoda dr. Kozlerja zboroval 9. dne t. m in med drugim tudi sklenil, pozvati 3 imenitne izvedence o osuševanji in močenji močvirskih zemljišč, da ogledajo celo naše močvirje in po razgovoru z našimi domačimi izvedenci svetujejo, kako naj se temeljito poprime obdelovanje ljubljanskega močirja. Ti imenitni izvedenci so inženirji Salvini iz Milana, Podhajsky z Dunaja in dr. Vicentini iz Trsta. Kakor slišimo, pridejo proti koncu tega meseca v Ljubljano.

— C. k. deželna vlada je v soglasji z dopisom sl. ministerstva kmetijstva od 1. dne t. m. odobrila premembo §. 27. pravil družbe kmetijske, ki se glasí na to, da ustanovi poseben odsek za konjerejske zadeve kranjske, ki na podlagi pogodbe, ki se s c. kr. ministerstvom kmetijstva sklene, samostojno svoj posel opravlja po določilih dotičnega statuta.

— (*Društvo rokodelskih katol. pomočnikov*) obhaja prihodnjo nedeljo spomin 25letnice svojega obstanka s slovesno mašo ob 9. uri dopoldne v nunski cerkvi, ob 11. uri potem pa je občni zbor v društveni dvorani. Društvo, ki vkljub mnogokrat jako neugodnim socijalnim razmeram preteklih let čvrsto stojí na nogah, sme res radostnega srca obhajati lepi spomin dolzih 25 let.

— (*V spomin 300letnega obstoja c. k. dvornega kobilstva v Lipici na Krasu*) se bode letos na povod višega konjušništva 17. dne maja, to je, na binkoštno nedeljo, vršila velika svečanost, katera se bode ob 11. uri dopoldne pričela s slovesno mašo. Kobilstvo v Lipici je leta 1580. ustanovil tadanji vladar Notranje Avstrije nadvojvoda Karel, kajti izvrstni kraški konji so sloveli uže v predrimskem času in še danes je Lipiško kobilstvo imenitno. C. k. general konjištva princ Thurn-Taxis, c. k. viši konjušnik, razpošilja uže vabila k tej slovesnosti, in, kakor slišimo, je to vabilo prejel tudi gosp. P. pl. Radics, ki bo morebiti tako prijazen, da „Novicam" na kratko poroča o oni svečanosti, o kateri pride prihodnji mesec posebna spomenica na svetlo, za katero je gosp. J. Auer, c. k. dvorni tajnik v višem konjušništvu, nabral veliko gradiva.

— („*Potopni komet*" — „*Der diluvianische Comet*") je nemška brošurica, ki je nedavno za pirhe prišla na svitlo. Pisatelj g. Lovro Mencinger v njej dokazuje, da na mesecu (luni) zato ni ne vode, ne zraka, ker je oboje o potopu zemlje komet seboj potegnil v soparnem stanu dol na zemljo, in da je isti komet tudi Adama in Evo pregnal iz raja. Knjižica ta je jako zanimiva za učene, a tudi priprost človek, ako se mu razlaga po domače, se čudi, da toliko časa še nihče ni prišel na to misel, ki je tako naravna. V nemškem jeziku pa je izvirno pisana, da tako novo misel strokovnjaki na visocih šolah sprejmejo, in tako pride med svetom v veljavo. — V Blaznikovi tiskarni okusno in elegantno tiskana knjižica veljá 50 krajc. 10 nk. bi bilo zadosti.

— Gosp. Josip Marinko, bivši kaplan v Kostanjevici, je postal doktor bogoslovja, — gospod Jan. Svetina, bivši kaplan v Idriji, pa je tudi v Gradcu s pohvalo dovršil preskušnjo za profesuro o matematiki in fiziki na srednjih šolah. Čestitamo gospodoma!

— Gospá pl. Radičeva je za uni dan tudi v našem listu hvaljene gornje-avstrijske ljudske povestice od vojvoda Maksa Bavarskega, očeta cesarice naše, prejela pismo tople zahvale.

— Čitalnica bode, kakor se nam poroča, k sklepu zimske saisone predstavila jako priljubljeno, a uže več let ne slišano Ipavčevo opereto „Tičnik".

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Zbornica poslancev je 6. dne t. m. pričela obravnavati državni proračun za letošnje leto, katerega načrt jej je vlada predložila. Po tem načrtu se kažejo stroški s 422 milijoni in 860.802 gld., dohodki (po davkih itd.) s 398 milijoni in 251.756 gold., po takem primanjkava (deficit) s 24 milijoni in 609.046 gld. Proračun daje v vsacem parlamentu različnim strankam povod, da kritikujejo vlado in njeno delovanje, pa tudi stranka grabi stranko in napada. Ves sedanji državni zbor je še bolj, ko prejšnji, res podoben dvema sosedoma, ki sta si v hudi jezi med seboj. Kedar drug druzega vidi, se kregata čez plotove in si očitata starih rečí, da se vsak pameten človek, ki ju čuje, le čudi, da se ne naveličata. Ubogi pa državljani, ki imajo za sebične čenčarije toliko plačevati, ker se vlada noče odločno in energično na tisto stran vstopiti, kjer je pravica. Zopet so večdnevne obravnave zbornice poslancev jasno pokazale, da nemška stranka prav nič noče odjenjati od svojih predpravic, ki jih dozdaj proti ustavi in tedaj po krivici vživa, in da po takem ni upanja, da bi Nemci in Slovani v Av-

striji kedaj mirno skupaj živeli! Glede na tak mršavni stan bila bi pač tem več dolžnost vladi, da v krepko bran vzame ustavo, in ne dopušča, da jo skruni kršeni ali nekršeni nemec, kakor mu drago. Ni po takem pa tudi čuda, da je omahljiva vlada v sitnem položaji: nemški liberalci jo brezobzirno napadajo, naša državopravna stranka pa se tudi ne more ogreti zá njo, in tako ministri redko kako dobro besedo slišijo. —

Naj zdaj posnamemo le nekatere črtice iz govorov o proračunski razpravi. Ustavoverci so jahali posebno tega konja, da se pod Taaffejevim ministerstvom zatira nemštvo. Prvi v tej zadevi je govoril Plener mlajši, ki se sam baha, da je za finančnega minstra rojen; on se je spravil nad Taaffejevo vlado, češ, da ni zmožna vladanja, kakor tudi sedanja večina ne; to razumi le on, Plener. Avtonomiste je natolceval, da delajo za Rusijo, razen tega je dolžil vlado, da je ona kranjske ustavoverce izpodrinila in narodne Slovence v državni zbor spravila!

Za tem je govoril poslanec štajarskih Slovencev, gosp. M. Herman. On je posebno povdarjal, da se sedanji revščini more v okom priti le, ako postanejo avstrijske dežele same svoje pod najvišim vladarstvom cesarja. Cesar naj bo vladar cesarstva, a vladarji posameznih kronovin naj bodo deželni gospodarji. Tako bodo upravni stroški manjši in ljudstvo srečnejše, zadovoljnejše. On je razvil pozitivne misli o federalistični organizaciji cesarstva in posebno hudo šibal prejšnjo vlado dunajsko, ki je vzrok, da narodov blagostanje hira in hira.

Nemški poslanec Menger je pritrkoval Plenerju, češ, da je „Nemštvo res v nevarnosti“, in klical svoje rojake na boj zoper Slovanstvo. V Avstriji mora biti gospod le Nemec.

Češki poslanec Adamek je hudo prijel tako Nemštvo. „Z liberalizmom — je rekel — ki nas zatira in nam jemlje svobodo, ne bomo imeli nikdar miru, ker nasledek tega bi bilo gospodstvo edino le nemške stranke v Avstriji.“ Posebno hudo je prijemal Stremajerja; rekel mu je, da bi želel si njega na Češko za deželnega svetnika, ker bi on (Stremajer) najjasneje dokazal, kako se §. 19. državnih postav ne izvršuje.

Nemški poslanec Beer se je potezal za prejšnjo vlado in ustavaško stranko, rekoč, da je ona delala pot zboljšanju denarnega stanja Avstrije, a češki poslanec dr. Gregr je podučil ustavoverce, da se tako ne sme delati. Vse gre že narobe, davki so tako veliki, da jih ljudje ne morejo prenašati. Kriva temu je naša vnanja in notranja politika; notranja politika je bila nemško-liberalna, napeta zoper Slovane. Zavoljo tega je šla Avstrija tudi zoper svojo korist v Bosno, ker se je vedno le nemški živelj podpiral, slovanski pa zatiral. Dokler je vlada centralistična, se Slovani ne bodo mogli razviti po svojih posebnih lastnostih.

Dr. Monti je bil istih misli; Avstrija boleha zato, ker se je v nji vladalo tako, kakor bi bil tu le eden narod. Ako hočejo narode zadovoljiti, treba ustavo popraviti.

Poljak Hausner je ostro podajal vse nasprotne govornike in upiral se temu, da bi bil v Avstriji državni jezik le nemški, deželni jezik pa celó tam, kjer je Nemcev le peščica. Avstrija mora dati vsakemu narodu njegove pravice.

Govorila sta tudi Rus in Neuwirt, a posebno je tema odgovarjal grof Clam-Martinic tako izvrstno, da je celó nasprotnikom imponiral. Njegov govor je bil program avtonomistov. On je tega mnenja, da se državno blagostanje dá zboljšati le po večih dohodkih.

Govorila sta tudi ministra Kriegsau in grof Taaffe. Baron Kriegsau je rekel, da se denarnim ministrom ni nikoli dobro godilo, ampak skoro vsakemu slabo. Tudi njemu se stavi veliko tirjatev, katerih ne more spolniti, zato se je vsula ná-nj cela toča zasmehovanja in zmerjanja, pa on prepusti svetu, naj ga sodi po njegovih delih.

Grof Taaffe povdarja težavo vlade, ako nima prave večine, zato se njemu uže sme odpustiti, če tega ni mogel izvršiti v nekaterih mesecih, kar je prejšnja vlada celih 18 let poskušala. A on ima svoj cilj, to je: zagotoviti državi moč na zunaj in zadovoljiti vse narode avstrijskega cesarstva; to se pa more doseči le, če se nobeden narod ne zatira v svojih prirojenih in zgodovinsko dokazanih pravicah.

In konec vsega tega? Prešlo se je v nadrobnejšo razpravo o proračunu, pa glejte! Včeraj nam je naznanil telegraf, da je zbornica z dvema glasoma večine zavrgla dovoljenje skrivnega zaklada (Dispositiosfond), akoravno je minister Taaffe pred glasovanjem rekel, da onega zaklada ministerstvo ne sprejme kot zaupnico, ampak le v tem smislu, da ga porabi za svojo obrambo. Krivi tega propada avtonomistične stranke so Tirolci in Poljaki, katerih veliko ni bilo v zbornici; tudi Slovenca Nabrgoja ni bilo. Kaj bo pa zdaj? (Danes nam telegram z Dunaja poroča, da bodo naši, to je, avtonomisti, to marogo uže izbrisali.)

— V liberalni gospôski zbornici se neki ne boste potrdili postavi o narejanji umetnega vina in posilnem legaliziranji, kajti centralist Schmerling je gospodar liberalnega kluba, in kar on hoče, to se ondi zgodi; zato tudi Lienbacherjev predlog za znižanje osemletne šolske dolžnosti na šest let nima upanja, da bi ga večina zbornice gospôske odobrila.

— Za skupnega finančnega ministra namesto barona Hoffmanna je imenovan pl. Szlavy, dosedanji predsednik ogerskega državnega zbora. Oficijozno se potrjuje, da je odstopil dosedanji minister baron Hoffmann zato, da se je prostor naredil Magyaru. Tedaj zmerom le Nemec in Magyar, nikoli pa Slavjan! — Baron Hoffmann, poprej minister, je zdaj začasni glavni vodja (general-intendant) obéh cesarskih gledališč dunajskih. Tako danes minister, jutri ravnatelj gledaliških komedij!

Angleško. — Volitve v državni zbor so končane, in, kakor je bilo pričakovati, propalo je sedanje ministerstvo Beakonsfieldovo ter pride na krmilo liberalno Gladstonovo. O tem važnem prevratu na Angleškem piše „Grazer Volksblatt“ to-le: „Prav imajo diplomati, da se bojijo propada Beakonsfieldovega, kajti če Rusija, Francija, Italija in Anglija skupaj v roko vzamejo rešitev turškega vprašanja, potem je velika vojska gotova. Če pa se ta vojska nesrečno končá, ne bode nihče drug „cehe“ plačal, kakor mi Avstrijanci. Gladstone špekulira tudi na avstrijske Slovane; po naših mislih je ta špekulacija nesrečna, vendar bo v to služila, da bode zopet vladi opomin, „Slovanov ne pritiskati na steno!“

Iz Rusije. — Telegram iz Petrograda od 12. t. m. poroča, da je knez Gorčakov tako nevarno zbolel, da vsaki čas pričakujejo smrt njegovo. Car kaže živo sočutje za velecenjenega državnika.

Odgovorni vrednik: **Alojzi Majer.** — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani.